

Walk for Nature 2011

Wandelen en fietsen voor meer Biodiversiteit

ERPS-KWERPS SILSOMBOS

5 JUNI

AFSPRAAK

Zondag 5 juni
Gemeenteschool
de Klimop
in Erps-Kwerps

Parkeergelegenheid,
aangegeven door wegwijzers

Deelname aan de Walk for Nature:

€ 1 per persoon GeefomNatuur
of € 2 per gezin voor
leden van Natuurpunt of
partnerorganisaties

Niet-leden betalen € 3 per
persoon of € 6 per gezin

t.v.v. GeefomNatuur

Aankoop, inrichting en beheer
van het Silsombos

**Voormiddag: vroege vogels, wandelen, fietsen en
symposium 'grensoverschrijdende natuur'**

- **8u00: vroege vogelwandeling**
in het Silsombos met ontbijt.
Inschrijven: ewoud.lamiral@natuurpunt.be.
Kostprijs ontbijt: € 6 (ter plaatse te betalen).
- **10u00: start wandel- en fietsactiviteiten**
NatuurpuntCafé en andere drank en eetstands. Keuze uit wandelingen
van 6 km, 8 km of 12 km.
- **10u30: symposium Silsombos 'Grensoverschrijdende natuur'**
met aansluitend receptie. Aanmelden: ewoud.lamiral@natuurpunt.be
- **12u30: inhuldiging nieuw wandelpad**

Namiddag doorlopend:

Genieten van grensoverschrijdende natuur en landschap:
wandelen, ontdekken en genieten met het hele gezin

**Vanaf 13u30: start geanimeerde gezinswandelingen en fietstocht en
randanimatie (starten kan tot 15u30)**

- **Start geanimeerde wandelingen en fietstochten**
Keuze uit wandelingen van 6 km, 8 km of 12 km
- **Gezinsactiviteiten o.a. springkastelen, show Pruts & Tijd**
- **Lowland games:** voor jongeren vanaf 12 jaar, spel op basis van natuur-
kracht en intelligentie voor groepjes jongeren; leuke prijzen voorzien
- **NatuurpuntCafé en andere drank en eetstands**
- Diverse infostands. **Tal van stands met lekkers...**

Een organisatie van Natuurpunt Oost-Brabant i.s.m Natuurpunt Kortenberg
en Natuurpunt Kampenhout

Partners: Gemeenten Kortenberg en Kampenhout, het Agentschap voor
Natuur en Bos, de Klimop, de Chiro, Pasar, Tafeltennisclub Kortenberg
Tacko, de Witlooftrekkers,...

www.walkfornature.be

WALK FOR NATURE 2011 LAAT JE KENNIS IN HET HART VAN EEN AANEENGESLOTEN MIDDEN-BRABANTS

Grensoverschrijdende natuur

De driehoek Leuven-Kortenbergh-Kampenhout kan je intussen als het groene hart van Midden-Brabant beschouwen. Het Silsombos ligt centraal in een cluster van beheerde natuurgebieden: de Molenbeekvallei, het Kastanjebos, Rotte Gaten en het Torfbroek. Deze gebieden samen kan je ook wel de groene vallei van Midden-Brabant of de Groene Vallei van de Weesbeek noemen. Het Silsombos is een groot valleigebied van op zijn breedst 3 km. Het ligt pal op de grens van twee gemeenten, Kampenhout en Kortenbergh, en de grens van twee arrondissementen, Brussel-Halle-Vilvoorde en Leuven. Tijdens de Walk for Nature kan je uitgebreid kennismaken met dit complex bestaande uit kalkrijke vegetatie en een afwisseling van bossen, moerassen en graslanden.

Die prachtige landschappen, bloedmooie natuur en grensoverschrijdende biodiversiteit zijn er niet zomaar vanzelf gekomen...

Even een korte historiek

• ... - 1970: de voorgeschiedenis

We gaan een 900 jaar terug in de tijd. Rond het Silsombos, dat door zijn drassige bodem ongeschikt is voor bewoning en landbouw, vestigden zich de dorpsgemeenschappen Nederokerkeel en Erps-Kwerps. De droge en hoger gelegen gebieden, nu beter bekend als Dorenveld en Groot veld, waren met hun vruchtbare grond ideaal voor landbouw. Toch was er ook in de natte en lager gelegen gebieden als het Silsombos menselijke activiteit. Dorpsbewoners haalden uit deze natte gebieden hooi en hakhout voor eigen gebruik (iedereen had een koe, een varken,...).

Het landschap van het Kampenhoutse gedeelte van het Silsombos is voor het grootste deel tot 1940 en waarschijnlijk tot en met de jaren zestig min of meer ongewijzigd gebleven. Het landschap van het Kortenberghse gedeelte is daarentegen de laatste tweehonderd jaar wel meermaals ingrijpend van gedaante verwisseld. Op de kaart van Ferraris zijn een viertal

entiteiten te onderscheiden, waaronder drie relatief grote bossen en een gemene weide, resp. Audemansbosch, Elsenbroeckbosch, Bois Kiestevijver en Commune de Silsem. Rond 1930 was van het Audemansbosch nagenoeg geen spoor meer over (omvorming naar akker) en waren van de twee andere aanzienlijke delen naar grasland omgezet. Langs de Weesbeek bleef over meer dan een kilometer een aaneengesloten, zij het soms smalle reep (beekbegeleidend) bos bewaard.

Na de 2de wereldoorlog verdween systematisch de functie van het gebied als leverancier van hooi voor koe en varken en hakhout voor de stoof. Gezien de nood aan deze grondstoffen verdween, leefden de mensen niet meer van of met het gebied. Om toch nog een enigszins rendabele functie aan het natte gebied te geven, werden sinds de zeventiger jaren de vochtige graslanden met populier beplant. Al de landschappelijke struc-

Landschap Silsombos. Foto Ewoud L'Amiral

Zondag 5 juni 2011

Landschap Silsombos. Foto Ewoud L'Amiral

turen, de diverse biotopen en de bloemrijke vegetaties werden vervangen door monotone populierenaanplant met ruigtes van brandnetels en bramen.

• Jaren 90 van vorige eeuw: de pioniers

Begin jaren negentig van vorige eeuw gingen de pioniers uit het Torfbroek, Jan Wouters, Michel Janssens en Guy de Broqueville, tot actie over om ook het Silsombos te beschermen. Deze pioniers wisten perfect de waarde en de potenties van het gebied in te schatten. Relicten van wat was en het vooruitzicht op wat ooit weer zou kunnen zijn, gaven hun de hoop het gebied, het landschap en de biodiversiteit ooit weer in zijn volle glorie te herstellen. Maar daarvoor moest eerst aangekocht worden...

In 1994 vond de eerste aankoop plaats op een openbare verkoop. Het was de vader van Michel Janssens die toen deze historische aankoop realiseerde voor Natuurreservaten vzw (nu Natuurpunt). Het project kreeg eigenlijk pas echt vorm nadat toenmalig schepen van milieu, nu burgemeester van Kampenhout Jean Meeus, zijn samenwerking aanbood. Hij verkocht in 1995 enkele percelen aan Natuurreservaten, waaronder de bekende bloemenweide, één van de mooiste plekjes van het

Silsombos met toen nog betonie, kleine valeriaan en karwijse-lie, allemaal indicatoren voor de hoge potentie van het gebied.

In januari 1997 werd een dossier met beheerplan ingediend om het gebied te laten erkennen als natuurreservaat. 23,5 ha natuur was toen al via aankoop aan ons toevertrouwd. Toon David, Rita Guelinckx, Luc Demuylder en graaf Guy de Broqueville waren de eerste conservators van het gebied.

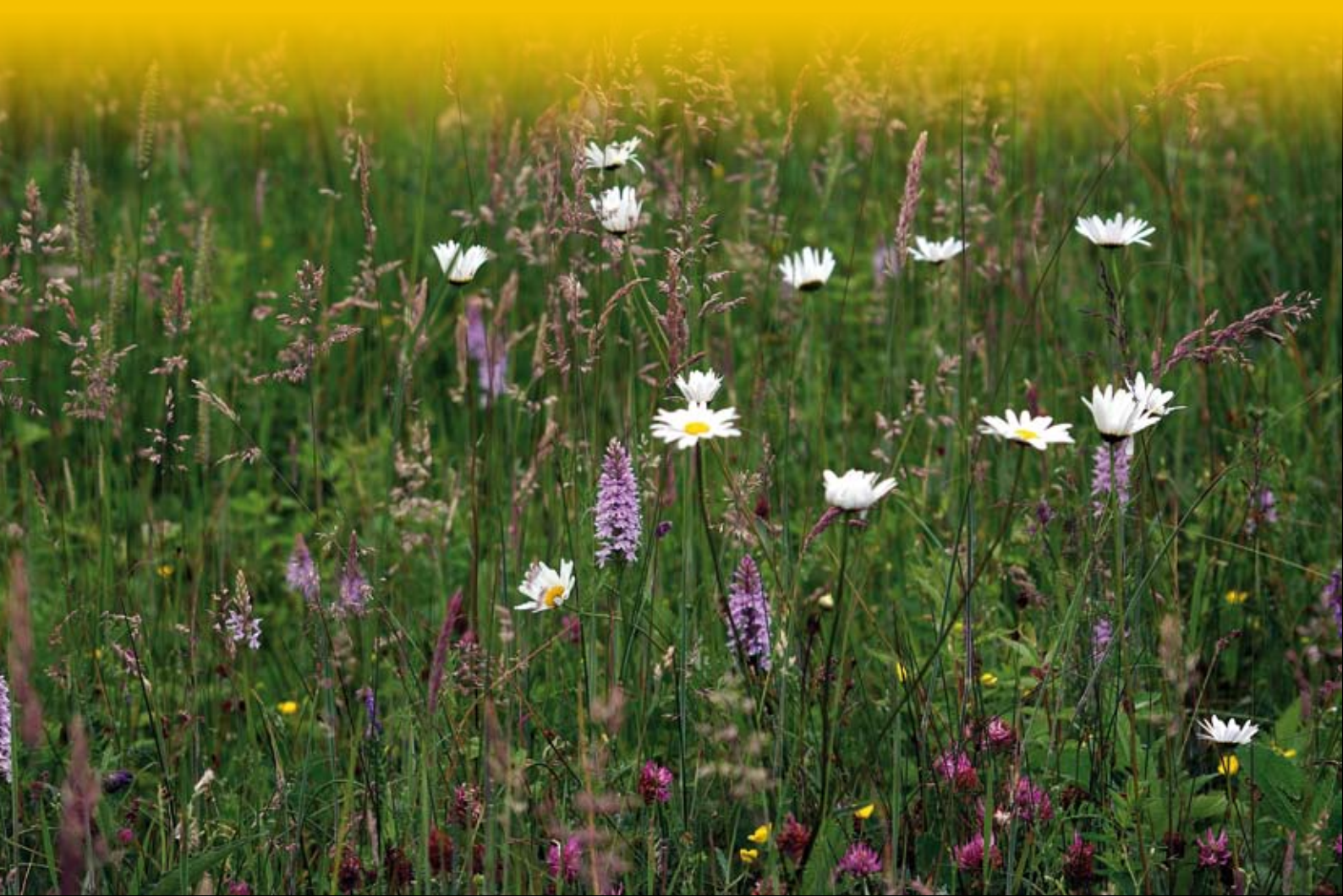
• Begin jaren 2000: de grote inrichting

Ewoud L'Amiral nam samen met Luc Demuylder eind jaren 90 de fakkel over van de pioniers. Samen zetten ze in augustus 2001 hun schouders onder de eerste grote inrichtingswerken. Dat was absoluut noodzakelijk. Om een indicatie te geven, vlak voor de inrichting bloeiden er op onze percelen in het Silsombos nog maar een 15-tal bosorchissen. Een paar herfsttijlozen konden zich nog net handhaven tussen de brandnetel- en bramenruigtes onder de populieren. 12 ha populierenaanplant werd omgevormd tot een mozaïek van moerassige en soortenrijke graslanden en bosschages.

De jaren nadien werden de percelen verder ingericht en startte vervolgens op het grootste deel van de omgevormde percelen het reguliere beheer, waaronder het jaarlijks maaien en hooien van de \pm 7 ha hersteld grasland. Naarmate het gebied ingericht geraakte, werden de uitdagingen in verhouding groter. Naast de vereende krachten van de afdelingen Kampenhout en Kortenberg en de steun van de naburige scholen, verenigingen en bedrijven werd het steeds duidelijker dat het Silsombos nood had aan een 'beheerteam' dat zich helemaal zou kunnen toewijden aan het beheer van het Silsombos. Een beheerteam dat ook ten volle kansen creëert en benut om met velen, ieder op zijn manier en naar eigen mogelijkheden, deel te nemen aan het realiseren van het project Silsombos. Het Silsombos als middel tot persoonlijke ontplooiing van leden, nieuwe actieve medewerkers en omwonenden.

Bloemenweide Silsombos. Foto Ewoud L'Amiral

Biodiversiteit in Silsombos. Foto Ewoud L'Amiral

• 2008 - ... het beheerteam

In de winter 2008 - 2009 startte een nieuw conservator duo, Peter Couvreur en Ewoud, de uitbouw van dat breed beheerteam. Vandaag, juni 2011, kunnen ze stellen dat ze hierin geslaagd zijn. Elke maand is er een werkdag, waar gezelligheid de rode draad is. Soep, barbecue of een aperitief begeleiden het einde van de zondagse werkdagen. De werkdagen in het Silsombos zijn ook steeds een gezinsgebeuren. Trosjes van 5 tot 10 kinderen beleven steeds mee de werkdagen, waar ze soms een handje helpen, maar meestal op natuurontdekking gaan rond de werkplek.

En het beheer werpt zijn vruchten af

Vandaag kunnen we fier zeggen dat het noeste werk prachtige resultaten heeft opgeleverd. Ook het Agentschap voor Natuur en Bos heeft mooie resultaten in dat gedeelte dat door haar beheerd wordt. De monotone populierenplantages maakten plaats voor het gevarieerde landschap van weleer: structuurrijke schrale graslanden, natuurlijk bossen en open moeras. In het voorjaar zorgen duizenden bloemen voor een kleurrijk schouwspel in het Silsombos. In Silsombos zit opgeloste kalk afkomstig uit de onderliggende aardlagen in het opwellend grondwater, wat maakt dat het natuurbeheer onmiddellijk resultaten oplevert. Tapijten van bosanemoon, slanke sleutelbloem, speenkruid, gevlekte aronskelk, muskuskruid en daslook kleuren de bossen. Het is de daslook die verantwoordelijk is voor de uienlucht in het bos. Ook éénbes en keverorchis steken hier de kop op. Op de natste stukken groeien knalgele dotterbloemen.

Beheerteam Silsombos. Foto's Eric Malfait

Kievitsbloemen. Foto Ewoud L'Amiral

Waar die 'kwel' aan de oppervlakte komt, gedijen kalkminnende planten zoals de reuzenpaardenstaart. Hier krijg je een miniatuurimpressie van de grote varen- en reuzenpaardenstaartbossen die miljoenen jaren geleden de basis vormden voor onze steenkoolvoorraden.

De purperen 'klokjes' in de graslanden zijn zeldzame kievitsbloemen. Ook pinksterbloemen zorgen met hun lila kleur voor een vrolijke toets, zeker als enkele oranjepijpjes er dertel omheen fladderen.

Vanaf de maand mei tot in de zomer kan je de Silsomgraslanden bewonderen in hun volle glorie. Echte koekoeksbloem, margriet, knolsteenbreek, moerasvergeet-me-nietje en ratelaar kleuren hoofdzakelijk het bonte boeket dat de graslanden tooit. Maar het zijn vooral de duizenden bosorchissen die de show stelen. Kan het nog mooier? Naast de bosorchis, kan je ook de bijenorchtis, de bergnachtorchis en grote muggenorchtis in het Silsombos aantreffen.

Wanneer je door de graslanden struint, hoor je de onmiskenbare zang van de sprinkhaanzanger op de achtergrond. De zang is een lang aangehouden zacht gereutel dat doet denken aan een sprinkhaan (of aan een oude wekker). Het geluid lijkt harder en zachter te worden, maar dat komt omdat de vogel tijdens het zingen zijn kop heen en weer draait.

Vooraf in de graslanden voor de Zwarte Madam (een plaatselijk Mariabeeld) bloeien vanaf eind augustus honderden frêle herfsttijlozen. Het lijken wel elfjes die opspringen uit de groene grasvlakten. De naam herfsttijloos verwijst enerzijds

De Zwarte madam. Foto Ewoud L'Amiral

naar de bloeitijd (september – november) en anderzijds het feit dat de plant zich als het ware niets aantrekt van de seizoenen. Een plant die in het najaar zijn bloemen laat verschijnen en zijn vruchten pas in het voorjaar voortbrengt, moet wel een "tijdloze" plant zijn. De plant bevat het giftige alkaloïde colchicine. Vroeger werd ze voornamelijk gebruikt voor de behandeling van jicht. Alle plantendelen zijn uiterst giftig en ermeer experimenteren is zeer gevaarlijk en ten stelligste af te raden.

Een sluier van mysterie hangt over het gebied

Op een ochtendlijke wandeling vind je het Silsombos gehuld in mysterieuze nevels. 's Avonds in de schemering klinkt de eenzame roep van een waterral, ree of een steenuil. En dan doemt plots het beeld van de Zwarte Madam voor je op. Dit Mariabeeld op de grens van Nederokkerzeel en Erps-Kwerps speelt de hoofdrol in veel oude legenden. Het verhaal gaat dat op deze plaats rond middernacht stemmen hoorbaar waren. Deze lokten de bezoekers de Molenbeek in, waar ze verdronken. Later richtten de eigenaars van het kasteel Balkemolen hier een Mariabeeld op.

In de zomer vergezellen weidebeekjuffers langs de oevers van de Molenbeek de Zwarte Madam. De brede donkerblauwe band in de vleugels maakt de in Vlaanderen zeldzame weidebeekjuffer zo bijzonder.

Wat verder stroomopwaarts langs de Molenbeek vind je de Stenen Goot, waar de Molenbeek over de Weesbeek stroomt. Dit is een middeleeuws bouwwerk. Oorspronkelijk liepen beide beken naast elkaar. Door het maken van een stenen aquaduct en het graven van een verbingsgracht werd de Molenbeek over haar zusterloop de Weesbeek geleid. Op deze wijze kon het water van de opgestuwde Molenbeek diverse molens voeden.

Plankenpad en kijkwand. Foto Ewoud L'Amiral

Toegankelijke natuur voor iedereen

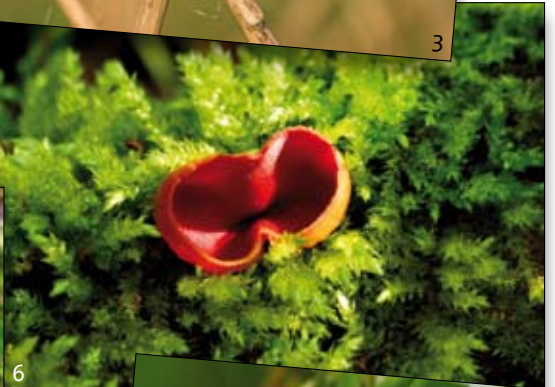
Om er voor te zorgen dat we zoveel mogelijk mensen van dit moois kunnen laten genieten, hebben we de voorbije 2 jaar met steun van de provincie Vlaams-Brabant gewerkt aan een ambitieus openstellingplan. Dit jaar werden twee bewegwijzerde paden gecreëerd, met 2 hoofdstartplaatsen (met startbord): één aan de kerk van Kwerps en één aan de kerk van Nederokkerzeel. In het gebied is eveneens een kijkwand geplaatst waar je vogels kan observeren zonder ze te verstoren. Een gebiedsfolder met aandacht voor de bijzondere soorten en een kaart met de wandelpaden zijn beschikbaar om je doorheen het gebied te leiden.

Om de natste delen van het gebied te overbruggen en beter toegankelijk te maken voor jonge gezinnen, hebben we 800m plankenpad aangelegd en comfortabele bruggetjes gebouwd. Graag willen we jou uitnodigen om samen op de **Walk for Nature** de wandelpaden officieel in te wandelen.

De twee bewegwijzerde wandelingen brengen je naar het hart van het gebied. De rode wandeling vertrekt enkel op het dorpsplein in Nederokkerzeel. De Aardgas-natuurwandeling kan je ook starten op het Sint-Pietersplein in Erps-Kwerps. Aan beide startpunten is er parkeergelegenheid.

De top tien kroonjuwelen van het Silsombos

De balans voor de biodiversiteit door het beheer van het Silsombos is verbluffend positief. De oude gloriën van weleer laten zich weer zien. Hieronder een poging om een top 10 te maken van al deze biodiverse juweeltjes in het Silsombos.

1. Bosorchis. Ongetwijfeld ons pronkstuk. Vooral omdat er ondertussen duizenden van deze prachtige orchideeën bloeien in het Silsombos. Foto Ewoud L'Amiral
2. Grote muggenorchis. In 2009 voor het eerst opgedoken in het Silsombos op een perceel van ANB. Sinds 2010 ook enkele bloeiende plantjes op percelen van Natuurpunt. Foto Ewoud L'Amiral
3. Sprinkhaanzanger. Een soort die ook rechtreeks dankzij de inrichting en het gevoerde reguliere beheer is teruggekomen. Wanneer je door de Silsomgraslanden struint, hoor je de onmiskenbare zang van de sprinkhaanzanger op de achtergrond. Foto VildaPhoto, Yves Adams
4. Bijenorchis. Eén van de mooiste orchideeën. In 2008 voor het eerst een drietal plantjes opgemerkt. In 2010 telden we al een 20-tal bloeiende plantjes. Foto Ewoud L'Amiral
5. Herfsttijloos. Waar kan je nog een grasland met een 500-tal bloeiende herfsttijlozen tegenkomen? In het Silsombos dus! Eind augustus/begin september kan je ze bewonderen. Foto Ewoud L'Amiral
6. Krulhaarkelkzwam. De krulhaarkelkzwam lijkt heel sterk op de rode kelkzwam. De soort werd in 2010 ontdekt in de elzenbroekbossen van het Silsombos. Foto Ewoud L'Amiral
7. Bergnachtorchis. Een uiterst zeldzame orchideeënsort. Eveneens in 2010 voor het eerst enkele plantjes opgemerkt op één van onze percelen. Foto Ewoud L'Amiral
8. Blauwborst. De blauwborst is steevast een broedvogel van het Silsombos. Aan de pas geplaatste kijkwand die uitkijkt op een moerassige rietruigte, maak je kans om deze prachtige vogels te zien én te horen. Foto Marcel Vos
9. Zeggekorfslak. Deze kleine landslak (2,4-2,8 mm) met korfvormig huisje dat 4 tot 5 rechtsgewonden, fijn radiaal gestreepte omgangen heeft, is gebonden aan zeer natte, kalkrijke, matige voedselrijke tot voedselrijke moerasbiotopen als elzenbroekbossen en zeggenvoedingsvegetaties. De soort is met uitsterven bedreigd en werd eveneens in 2010 in het Silsombos ontdekt. Foto VildaPhoto, Rollin Verlinde
10. Weidebeekjuffer. Sinds enkele jaren aan een sterke opmars bezig in Vlaanderen. In de zomer vergezellen darte weidebeekjuffers langs de oevers van de Molenbeek de Zwarte Madam. Foto Maarten Jacobs

En deze willen we terug. Tien om te verwachten

Door de uitbouw, inrichting en beheer van het Silsombos durven we dromen van nieuwe soorten die opduiken. Of van bevestiging van soorten die vroeger in het gebied voorkwamen en die de nieuwe kansen die er ontstaan zijn door inrichting en regulier natuurbeheer gegrepen hebben. Via nadere monitoring in het gebied kunnen we misschien volgende soorten bevestigen of verwelkomen.

1. Moeraswespenorchis. De moeraswespenorchis (*Epipactis palustris*) is een in Vlaanderen sterk bedreigde orchideesoort. Ze bloeit van juni tot augustus, en is te vinden in het Torfbroek. Het is niet onwaarschijnlijk dat de soort één van de komende jaren overwaait vanuit het Torfbroek en er zich manifesteert. Foto Ewoud L'Amiral

2. Hondskruid. Deze zeldzame orchidee die in juni en juli bloeit met paars-roze bloemen in een aarvormige tros is sinds een tweetal jaar geleden opnieuw opgedoken in het Torfbroek. Het zou ons niet helemaal verrassen, mocht deze soort ook in het Silsom opduiken. Foto Ewoud L'Amiral

3. Bosbeekjuffer. De bosbeekjuffer is een fraaie libel die gevonden wordt in en langs zuivere, zuurstofrijke beekjes en kleine rivieren. De iets algemenere weidebeekjuffer vond als eerste de weg terug naar de beken waarvan de waterkwaliteit geleidelijk verbeterd is. Maar ook bosbeekjuffers zijn aan een bescheiden opmars bezig. Foto VildaPhoto, Rollin Verlinde

4. Sleedoornpage. Sinds het verdwijnen van hele hectaren populierenaanplant kwamen heel wat sleedoornstruwelen en bosjes in zonlicht terecht. Wie sleedoorn zegt, zegt sleedoornpage. In de toekomst moet een eitjestelling uitwijzen of dit mooie, kleine vliedertje opnieuw in het Silsombos is opgedoken... Foto Mark Lehouck

5. Roodborsttapuit. De avifauna is goed vertegenwoordigd (± 67 broedvogels) in het Silsombos. Vorig jaar broedde er sinds heel lang opnieuw roodborsttapuit. De toekomst zal uitwijzen of dit vogeltje een stevast elk jaar haar nestje maakt laag bij de grond in een ruig hoekje (haag, hoog opschietende kruiden) in het Silsombos. Foto Marc Smets

6. Teer guichelheil. De kalkminnende soorten zijn niet de eerste de beste. Stuk voor stuk zijn het planten waarvan de verspreidingskaart voor Vlaanderen op een paar stippen na blank is gebleven. Op die schaarse plaatsen

zelf kunnen ze wel weelderig voorkomen, zoals teer guichelheil in het Torfbroek. Misschien dus ook te verwachten in het Silsombos? Foto Jules Robijns

7. Nachtegaal. Tot twee jaar geleden was de nachtegaal één van de te beluisteren wonderen van het Silsombos. Jaar na jaar broedden er meerdere koppeltjes. Nu zingt de nachtegaal er niet meer. We hopen dat de soort dit jaar of één van de komende terug is van weggeweest. Struwelen en ruigten zijn er genoeg in het Silsombos... Foto Axel Smets

8. Waterspitsmuis. Deze zeldzame spitsmuis is de laatste decennia sterk achteruitgegaan. De achteruitgang hangt waarschijnlijk samen met de afgenomen waterkwaliteit en minder natuurlijk oevers. Historische gegevens leren ons dat de soort vroeger in het Silsombos voorkwam. Nader onderzoek moet ons laten weten of de waterspitsmuis nog steeds haar toevluchtsoord heeft in het Silsombos. Foto VildaPhoto, Rollin Verlinde

9. Kleine valeriaan. Tot einde jaren tachtig van vorige eeuw groeide er nog kleine valeriaan in het Silsombos. We hopen dat via het gevoerde beheer deze soort van natte schrale graslanden terug opduikt. Uiteraard kan je in het Torfbroek deze roze-witte bloemen nog bewonderen. Foto Frans Cuyppers

10. Vleeskleurige orchis. De vleeskleurige orchis dook vele jaren geleden al her en der op in de regio (ref. Rotte Gatén). Vorig jaar werd ze in de omgeving van het Silsombos gespot. Hopelijk binnenkort dus ook in het Silsombos. Foto VildaPhoto, Rollin Verlinde

Meer info:

Ewoud L'Amiral, 02 253 65 88 of 0476 26 16 34,
ewoud.lamiral@natuurpunt.be